

Palestin ýazyjysy Gassan Kanafaniniň «Haýfa gaýdyp gelmek» hekaýasy hakda

Category: Edebi tankyt, Hekaýalar, Kitapcy

написано kitapcy | 26 января, 2025

Palestin ýazyjysy Gassan Kanafaniniň "Haýfa gaýdyp gelmek" hekaýasy hakda PALESTIN ÝAZYJYSY GASSAN KANAFANINIŇ «HAÝFA GAÝDYP GELMEK» HEKAÝASY HAKDA

Edward Said sürgüne beren düşündirişinde şeýle diýýär: «Hasam beter biziň günlerimizde sürgündedigiňizi, öý-ojagyňyzyň aslynda o diýen daşda däldigini ýatladýan birnäçe zat bilen bile ýaşamakdan, gündelik döwrebap durmuşyň adaty akymynyň sizi öñki ýerňiz bilen dowamly şoňa baryp ýetjek ýaly bolýandygyňyz, emma näműcindir ýetip bilmeyän ýagdaýyňyzda tutmagyndan gelip çykýar. Sonuň üçin sürgün bir ýerde galma ýagdaýyndadyr: ne gowy şerti bilen doly birleşip bilyär, ne

őnküsinden doly aýrylyp bilyär, ne doly baglanyşygy doly, ne-de aýrylmalary belli bir derejede nostalgiá röwüşli we romantiki bolsa başga bir derejede ukyplı öýkünmeçi ýa-da gizlinlik bilen jemgyýetiň daşyna atylanyňam hûsgär bolmaly howpy orta çykýar – has rahat we howpsuz bolma howpy».¹

E.Saidiň umuman sürgüne degişli aýdýan zatlary sürgünüň ikiarada gysylyp galşyna we temasyna ýşyk tutýar.

Gassan Kanafani sürgün edilen adam hökmünde hemem ýer-ýurduna bolan küýseg bilen içerki dünýäsindäki boşlugu ýazgy bilen we syýasy tutum bilen düzgýne girizmäge jan edipdir.

Kanafaniniň taryhy aýlanyşygyň getiren ekplutatirlenýän ýurtda ýaşamagy – döreden eserleri bilen öz jemgyýetini, syýasy pozisiýasy bilenem eksplutator Ýsraýly obýekt edip alypdyr.

Edward Saidiň «köksüz adam» sözi Gassan Kanafanide has köp ýer tutýar, ol geljegin nämälimliginiň döreden netijeleri köplügindedir. Geçmişiniň ýüzi we ýalňyşlyklary bilen jemgyýetçilik hakydasyny diri saklanyny gowy görýär.

Eserlerindäki şular ýaly tankyt we hakyda döretmek meýli ony geljege alyp barýan ýol-ýodalaryndaky netijesizligini we petiklenmeleri-de aýan edýär.

Hem öýünde bolmazlygy, hem öýünden kowulmagy, hem-de öýüne gaýdyp barmazlyk hakykaty Gassan Kanafaniniň gysylyp galmagyna degişli «köksüz adam» alamatynyň gaýmalap ýören suduryny ýygyýydan görkezýär.

Palestinadaky köklerini anyklanda üstünden baran zatlary sürgündäki krizis bilen birleşip, düýpli döwülmeleri döredipdir. Gassan Kanafanide döwülmeler çuňlaşdygyça krizislerem artyp orta çykýar.

Ruhlary hekaýalar arkaly beýan edende, aslynda tankyt edýäni diňe palestin halky däl, hut özüdir.

«Holokostdan» soňky sungatda orta çykan «wekil konfliktini» Kanafani heläkçiligiň dile berjek ýykgyňlygyny bilmek bilen ýykgyňlygyň we heläkçilikleriň adamlary nädip dilsiz goýşuny, dili nähili ysmaz edişiniň pikiri bilen eserlerini taryhy-jemgyýetçilik ýaşama liniýasynda ýöredýär.

Bu dilsizligi eserlerinde öz syýasy pikiri we çäkleri bilen yüzleşdirip beýan edýär. Kanafani palestin halkynyň öwrülişik sepgitlerini, ýitgilerini, bir ýerde saklanyp bilmeyändiklerini we sürgündäki ýagdaýlaryny täsirli we adama mahsus gowşakluklary bilen birlikde suratlandyrýar.

Palestinalylaryň jümle-jahana seslerini eşitdirmekden has

beter biri-birleriniň sesini eşitmeýändiklerini tankyt edýär. Şeýle-de, dogduk depelerini taşlap gaýtmagyň nähili palestin we nähili palestinaly adam obrazyny döredýändiginiň üstünde köp durup geçýär.

Haýfadan palestinalylaryň sürülmegi

1947-nji ýylda BMG-nyň «Böleklememeýilnamasynyň» güýje girmegi bilen birlikde Ysraýyl teklip edilen ýerleriniň bir bölegi hökmünde Haýfa şäherini saýlap aldy.

Bu kararyň güýje girmeginden soň palestinaly araplaryň eden düýpli protest demonstrasiýalarynyň netiejsinde ölenler we ýaralananlar boldy. Minuň bilen birlikde araplaryň we jöhitleriň arasynda düýpli çaknysyklar bolup geçdi.

Bolup geçen haos sebäpli Arap komiteti ara girip, halky sowukganlylyga çagyrdy, olardan öýlerini taşlap gitmezligi, hüsgär bolmagy, özlerini sowukganly alyp barmagy üçin duýduryşlar berdi.

Emma komitetiň beren duýduryşlar basyşlar sebäpli netije bermedi. Müñlerçe arap ýasaýan raýonlaryny we öýlerini terk etdi. Noýabr aýynda bolup geçen bu wakalardan soň jöhit militaristleri dekabr aýynda Haýfadaky arap mähellesiň arasyna bomba zyñmagy bilen alty adam öldi, 42 adamam

ýaralandı.

Bolup geçen bombaly teraktyň yzyny başga teraktlaram ýetirdi. Jöhitler araplara garşy uly teraklary amala aşyrdylar, munuň netijesinde 62 müň arap ilaty 5-6 müňe çenli peseldi.

Käbir çeşmeler jöhitleriň köpüsiniň araplaryň hiç ýerik gitmän öñküsi ýaly ýaşamaklaryny, dükanlaryny ýöretmegini isländigini, ýone milletparaz jöhitleriň basyşlary we arap liderleriň gop bermegi sebäpli araplaryň bir demde Haýfany taşlap gaýdanyklaryny aýdýar.

Gassan Kanafani: «Haýfa gaýdyp gelmek» hekaýasy

Gassan Kanafaniniň «Palestinanyň çagalary» hekaýalar ýygyndysynda awtoryň özünüň we palestin halkynyň durmuşyndan söz açylýar.

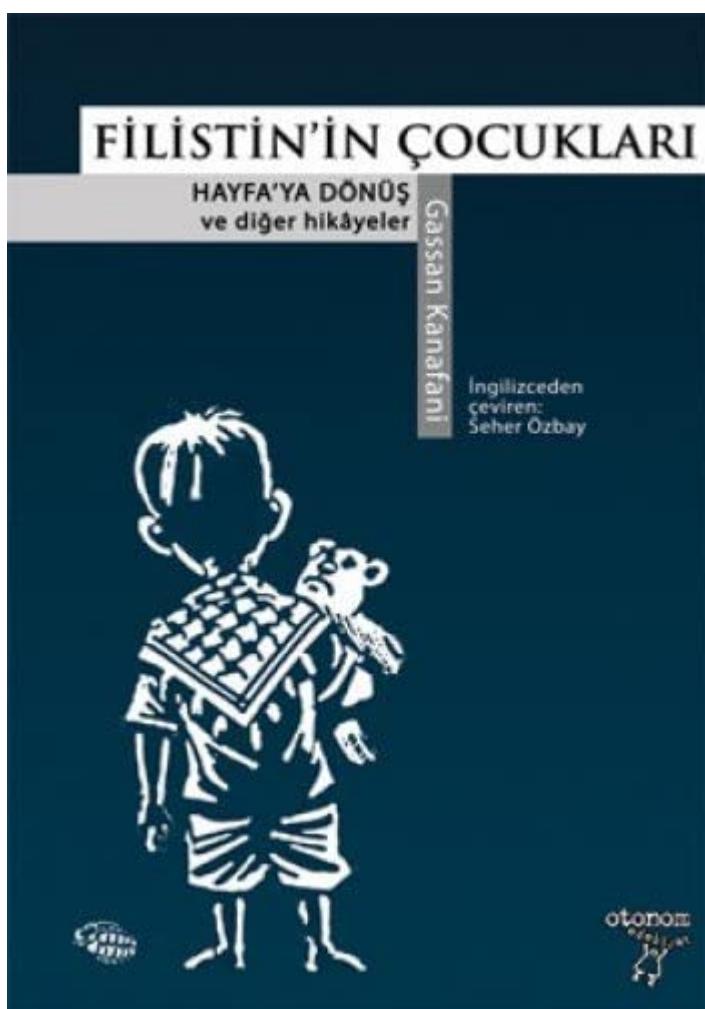
Eserlerinde häkimiýetsizlik duýgusy bilen dolup-daşýan halkyň taryhy ýazgydyny geçmişiň ýalňyşlyklarynda gözläp, täzeden aýaga galmagyň ýollaryny salgy berýär. Eseriň süňňünde aýtjak zadyny halkynyň ýalňyşlyklaryny öz duýgularyna ýugrup aýdýar.

«Haýfa gaýdyp gelmek» hekaýasy hut şu babatda palestinalylary düýpli tankyt etmek bilen palestinalylartň şahsy duýgy ýagdaýlaryna-da aralaşýar.

Häsiýetleriň arasyndaky duýgular bilen, ýerleriň we jisimleriň gepleme formasy bilen häzirki palestinalylaryň näme üçin şeýle ýagdaya düşendiklerine degişli çarçuwa çyzýar.

Ýazyjynyň palestin halkyna gönükdiren tankydy bellikleri ýazgydy kabul edişleriniň aňyrsyndaky ýazgylaryndan bölünişi-de geçmiše we geljege üýtgewsizleşdirýär.

«Haýfa gaýdyp gelmek» hekaýasynda palestinalylaryň Haýfany taşlap gaýtmaklarynyň we olaryň ilateľ punktlaryna Ysraýylyň gurulmagyndan soň ýerleşdirilen jöhitleriň üstünde durlup geçilýär.

Hekaýada ençeme ýyl öň taşlanyp gaýdylan Haýfa turistik gezelenç etmäge Ysraýylyň 1969-njy ýylда rugsat bermegi bilen müñlerçe palestinaly öýlerini görmek üçin gaýdyp gelýärler. Sait we Safiýe hem şolaryň arasynda.

Haýfadan çykyp gaýdanlarynda baş aýlyk çagasy Halduny ýanlaryna almadyk Saitdir Safiýe hem-ä ony hemem öýlerini görmek umydy bilen ýola çykýarlar.

Awtoulag bilen ýola çykan batlaryna geçmişiň demligiň bogup barýan duýgusyny-da ýanlaryna alýarlar. Indi awtoulagda olar ýok, Haýfadan gitmäge mejbür bolnan günüň gynanjy we gaýdyp gelmegiň oýarýan duýgularynyň täsiri-de bar:

«Rul hemişekisinden has köp derjiremäge başlan aýalarynyň arasynda agyrlaşdy. Ol aýalyna «Men bu Haýfany bilyän-ä, ýöne ol meni tanasy gelenok» diýesi geldi. Emma pikirini üýtgetdi». ²

«Gelen öyi, şäheri, köçeler, prospektler, ağaclar, diwarlar, gapylar we başgalar indi olaňky däl. Olar indi keseki.

Olaryň ýurdy däl. Öñki öýleriniň bosagasyna gelende we içerik girende her görýän zatlary olaryň geçmişini birin-birin öňlerine serdi:

Sait elini gapynyň jaýyna ýetirdi. Safiýe ýuwaşlyk bilen:

– Jaňy çalşypdyrlar – diýdi. Bir pursat dymdy we sözüniň üstüni ýetirdi: – Adyny-da. Bolaýmalysy ýaly». ³

«Uzak wagta çeken huş ýitgisinden soň özüne gelen biri ýaly närseleri käte bölek-bücek, käte-de bir bir pursatda täzeden synlap, daş-töweregine seretdi.

Oturýan otagyna baranda öñki ulanan baş oturgyjyndan iki sanysynyň galandygyny gördü. Beýleki üç oturgyç täzedi. Hem godeňsi, hem beýleki goş-golamlara sazlaşykly däl ýaly bolup

görünýärdi.

Otagyň ortasynda reňki biraz solanam bolsa, elde ýasalan nagyşly stol bardy. Stolyň üstünräki aýna wazanyň ýerine tagta waza goýlupdyr we içinde tawus guşunyň bir gysym peri bardy. Öñ olaryň ýedi sanydygyny bilyärdi. Oturan ýerinden perleri sanamaga synanyşdy, emma oñarmady. Şonuň üçin ol ýerinden turup wazanyň ýanyna bardy we perleri ýekän-ýekän sanady. Bäs sany per galan eken».⁴

«Olary birmahallar ýatlamalarynyň gaýmalaýan öñki öýlerinde garşylan adamam öñ genosidden ejir çeken polşaly jöhit aýal. Gapydan giren batlaryna öý eýesi uzak wagt bëri olara garaşýandygyny aýdýar. Sait bilen Safiýe gussa bilen öýün içini synlaýarlar.

Ikisiniň içindäki kem gaýdýan we gorkup garaşýan zady - çagalary Halduny soramakdy. Birhili soramaga bogunlary ysanokdy. Ahyrsoñunda Sait wazanyň içindäki ýene iki periň nirededigini soramagy bilen oglы Haldunyň ýasaýandygyny mälim edýän ýagdaýam ýüze çykýar.

Onuň ady indi Haldun däl, Dow. Bu ýagdaý Saidiň hakydasyny watanyň taşlap gitmegiň agyr hakykaty bilen sarsdyrýär. Watansyzlygyň suraty perzendiniň bar bilen ýoguň arasyndaky duýgy bilen mazaly sepini bildirýär:

- Hiç zady taşlap gitmeli däl ekenik. Ne Halduny, ne öýmüzi, ne-de Haýfany!

Haýfanyň köceleribde awtoulag sürüp barýarkam duýan şol gorkunç duýgynyň meňzeşini senem duýmadyňmy?

Haýfany bilýän ýaly duýdum, emma şäheriň meni tanasy gelmedi. Şol duýgyny şu öýde, bärde, öz öýmüzde-de duýdum.

Muny pikiriňe getirip bilyärmiň beri? Öýümiziň bizi tanamakdan yüz öwürjegini? Muny duýaňokmy?

Görersiň, bu Haldun babatda-da şeýle bolar. Görersiň!»⁵

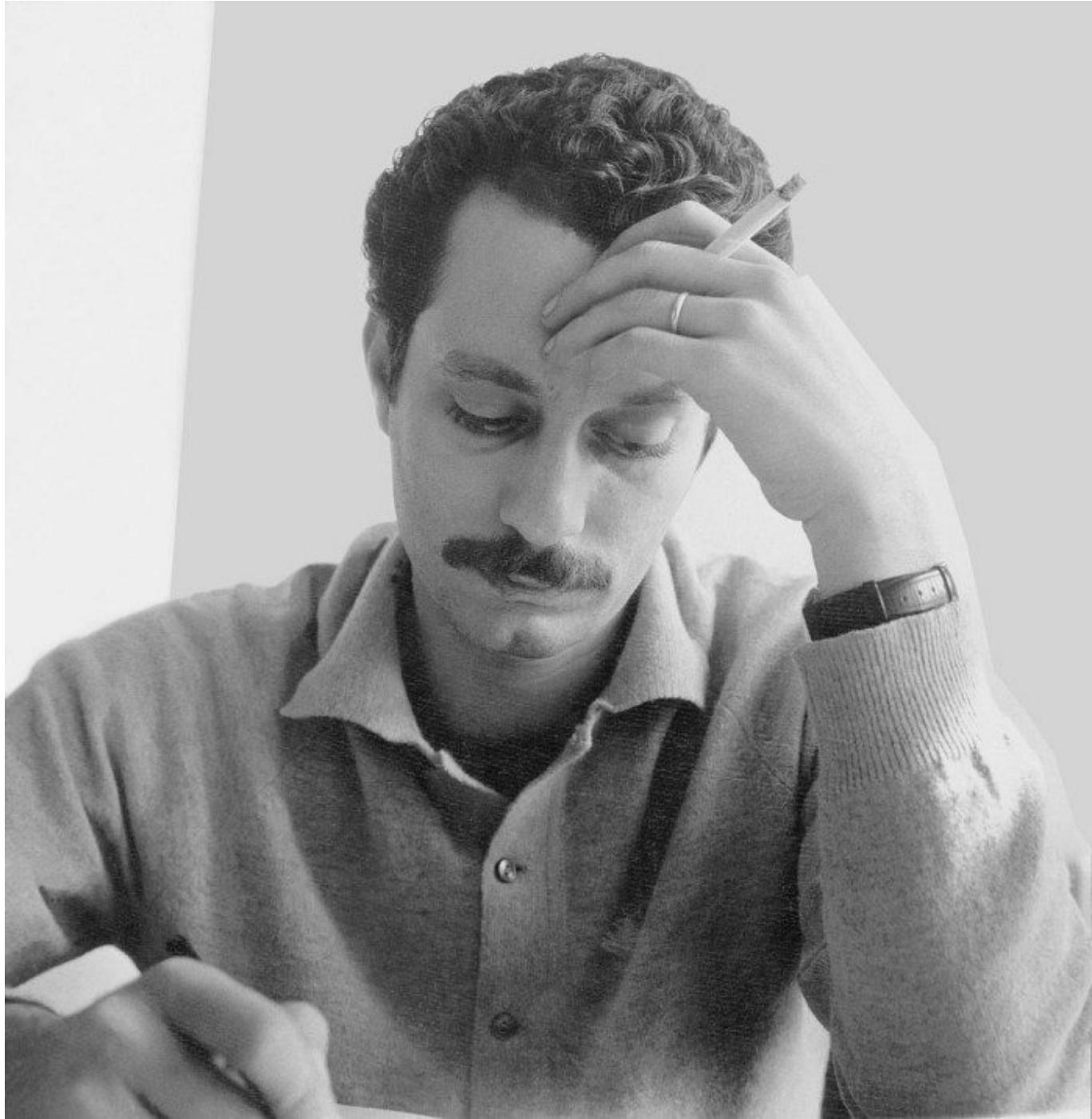
Gassan Kanafaniniň «Haýfa gaýdyp gelmeginde» gürrüň berilýän Saidiň, Safiýäniň we Haldunyň başdan geçirýän wakalary ähli palestinalylaryň başdan geçirýän wakalarydyr.

Zürýatsyzlyk şol bir wagtyň özünde watansyzlyk bilen deňdir. Haldun, täze ady bilen Dow, ýagny Sait bilen Safiýäniň ogullary indi ysraýyl esgeri.

Watansyzlyk Dow bilen başga watan bolupdyr. Är-aýal geçmişi geçmişde goýmazdan hakykata ýönelmegiň ahlak-moral ýykgyňçyligyna duçar bolýarlar.

Sait bilen Safiýe özbaşdak palestinaly bolup däl-de,

adamkärçilikli duýgularyň we pikirleriň ýonelden ahlak derňewi bilen ýüzbe-ýüz bolýarlar.

Özi hakda pikir etme, ahlak soraglaryna öz üstlerinde jogap bermek şol bir wagtyň özünde watansyzlygy-da öňlerine getirip goýýar. Mümkincilikleriň we girdaplaryň arasynda näderini bilmän galan adamzat dramasy.

Kanafaniniň çagalyk ýyllarynda migrant bolmagy hekaýanyň süňňüne aralaşandygy açık belli bolýar. Ýurduň taşlap gaýtmagyň ýalňyşlygy Kanafaniniň hemme eserlerinde ör-boýuna galýar.

Hekaýanyň soňky bölümlerinde Saitdir Safiýe Dowa

sataşanlarynda Palestina we palestin halkyna degişli iň esasy dyknyşygy we çykgyszlygy Dowuň diline salyp aýtdyrýar: «- Hayfany terk etmeli däldiňiz. Aýdaly, beýtmek mümkün däl eken, näme bolanda-da sallançakdaky çagaňyzy taşlap gitmeli däl ekeniňiz. Bulam mümkün däl bolsa, iň bolmanda yza gaýdyp gelmekden asla el çekmeli däldiňiz.

Munuňam mümkün bolmandygyny aýdýarsyňyzmy? Ýigrimi ýyl geçdi! Tegelek ýigrimi ýyl! Şunça wagtlap ogluňy gaýdyp almak üçin näme etdiň? Seň ýeriňde bolan bolsam, diňe şunuň üçinem elime ýarag alardym. Şundan güýcli isleg bolup bilermi?

Hemmäňiz ejiz! Aşa ejiz! Geçmişe garap durmagyň we bendiliğin agyr zynjyrlary bilen baglysyňyz! Maňa hiç ýigrimi ýylynyzy aglap geçirirendigiňizi aýtjak bolaýmaň! Gözýaş kemterligi ýa-da ýitirilen zady yza dolap getirmeyär. Gözýaş mugjyza döretmeyär!

Dünýäniň hemme gözýaşlary birlesse-de, içinde ýitiren çagalaryny gözleýän ene-ata bolan kiçijik oturgyjy göterip bilmez.

Diýmek, ýigrimi ýylyny aglap geçiripsiň-dä, şeýlemi? Häzir sen maňa şeý diýjek bolýarsyňmy? Seniň kelpeň, döwük-ýenjik ýaragyň şumy?»⁶

Kanafani eserlerinde şahslary aýry-aýry taryhy elemente öwrüp, kiçijik aýna böleginiň içinde bir asyrlyk ýüzleşme bilen başa-baş goýýar. Etiki-syýasy pikirler, şahslar arkaly palestin taryhyna we ýykgyňçyligyna bellikler edýär.

Şeýtmek bilen Kanafanidäki suratlandyrmalar «terk etme» faktorlary bilen düzülende gürrüñini serediše hakydany yöneldip, iň uly günäniň nirededigini görkezýär.

-
1. Edward Said, «Intellectual» («Sürgün», «Marjinall», «Keseki»), 51-nji sah.
 2. Gassan Kanafani «Palestinanyň çagalary», 172-nji sah.
 3. Gassan Kanafani, «Palestinanyň çagalary», 185-nji sah.
 4. Gassan Kanafani, «Palestinanyň çagalary», 186-njy sah.
 5. Gassan Kanafani, «Palestinanyň çagalary», 198-nji sah.
 6. Gassan Kanafani, «Palestinanyň çagalary» 211-nji sah.

Mustafa ORMAN,
ýazyjy.

Anna, 02.07.2021 ý Edebi tankyt